

Ousby by – byn som försvann

Av Ingmar Malm

Denna artikel är en sammanställning av information och fakta om Osbyholm från de källor som är omnämnda i slutet.

Sammanfattning

Osbyholm har haft och har ett strategiskt läge i mitten av Skåne i Hörby socken Frosta Härad, utmed den riksväg som förband den danska huvudstaden med dess utposter i nordöstra Blekinge. Byns historia är också nära förknippad med Ousbyholms slott och de förändringar som där skett under olika tidsperioder.

Ousby torde vara en av de äldsta byarna i häradet och den var troligen större än grannbyn Hörby och hade fler bondgårdar. Dessutom hade Ousby häradets kanske bästa vattenkvarn med anor från 1100-talet.

Vid laga skifte, i mitten på 1800-talet, flyttas ett antal gårdar ut från bykärnan kring bron och resterande gatehus och mindre gårdar försvinner successivt under 1800-talets senare hälft.

Ousby by är då i princip försvunnen

Byn får nytt liv när järnvägen anläggs i slutet på 1800-talet och Osbyholm uppstår.

Namnet Ousby och Osbyholm

Ousby betyder på fornnordiska ”byn vid åmynningen” eftersom ”os” betyder åmynning. Detta eftersom byn låg invid Hörbyåns mynning till Ringsjön.

När järnvägen kommer till byn fann SJ det opraktiskt att ha två stationer som hette Osby och stationen i Ousby by får därför samma namn som slottet nämligen Ousbyholm. Allt eftersom tiden går ändras stavningen till Osbyholm medan slottets namn fortfarande är Ousbyholm. Gårdarna och fastigheterna kring Osbyholm heter såsom tidigare Osby.

Bebyggelsen som växer upp kring järnvägsstationen benämndes ursprungligen Ousbyvärn men detta namn har fallit i glömska.

Svensk – danska kriget.

Från 1000-talet och fram till **1658**, då freden i Roskilde slöts hade Skåne mest varit under danskt styre. Krig efter krig hade rasat på den skånska jorden, som fullkomligt färgats röd av blod av de många slag som utkämpats mellan danskar och svenskar.

Vid freden i Roskilde 1658 fick Danmark till Sverige avträda provinserna Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm. Samma år sätter Karl X Gustav foten på Skånes jord och blev dess nye härskare och konung.

Samma år i augusti bröts freden genom att Karl X Gustav beslöt att erövra det övriga Danmark, men motståndet blev hårdare än han trott och år **1660** slöts det ånyo fred, där Sverige fick lämna tillbaka Bornholm.

Hösten 1675 förklarade Danmark krig mot Sverige, de förlorade provinserna skulle tagas tillbaka till varje pris. Kriget

pågick till **1679**, då fredshandlingarna skrevs under i Lunds domkyrka.

Efter **freden i Lund 1679** gjorde danskarna ytterligare försök att ta tillbaka de förlorade provinserna. I början av **mars 1710** besegrade Magnus Stenbock danskarna vid Helsingborg. Det var sista gången som en dansk trupp stod på skånsk jord i krigiska ärenden.

Både svenska och danska trupper har troligen marscherat genom Hörby / Osbyholm åtskilliga gånger och även slagit läger här.

Det finns inga notiser om att något slag skulle utkämpats i närheten av Hörby / Osbyholm, om man bortser från slaget vid Borst

Bron och vägarna.

Bild 1. Den gamla stenvalvsbron över Hörbyån i Osbyholm

Sedan urminnes tider har det funnits en transportled, som sammanband Köpenhamn/ Malmö i sydväst med Vä/Kristianstad i nordost och vidare till Kristianopel. Här transporterades livsmedel, trävirke, vapen, trupper m.m.

Man fann ett lämpligt vadställe några hundra meter uppströms från Hörbyåns utlopp i Ringsjön och här växte Ousby by upp. Senare skulle det även byggas en bro i Ousby.

På den norra sidan av bron delade sig vägen och en väg ledde norrut mot Fulltofta, en annan väg ledde österut mot Hörby och vidare mot Vä / Kristianstad och Kristianopel. På den södra sidan ledde en väg söderut mot Löberöd och en annan del västerut mot Malmö / Köpenhamn.

Vadstället ersattes senare av enklare träbroar innan den nuvarande stenvalvsbron byggdes i mitten på 1800-talet. Det exakta byggnadsåret är ej känt och den kan t.o.m vara byggd på senare delen av 1700-talet.

Bron är byggd i tre spann med pelarnosar på uppströmsidan. Då det gäller stenvalvsbroar kan man inte komma upp i stora spännvidder utan att få många och tjocka pelare som hindrar isgången och förorsakar fördämningar. Därför är bropelarna ofta försedda med pelarnosar vilka fungerar som vattendelare.

På 1940- och 1950-talet ökar bilismen och vägnätet behöver moderniseras. Det är under denna period som riksvägen mellan Malmö och Kristianstad genomgår stora förändringar och t.ex byggdes motorvägen (autostradan) mellan Malmö och Lund. För Osbyholms del innebar det att vägen fick en ny sträckning och en ny bro byggdes över Hörbyån parallellt med järnvägsbron, som funnits där sedan 1897. Vägen gick nu inte längre inom Osbyholm och den gamla stenvalvsbron är sedan 1952 en omtyckt cykel- och gångväg.

I mitten av 1980-talet påbörjas ytterligare förbättringar av riksvägen mellan Malmö och Kristianstad. För Osbyholms del innebar det att riksvägen byggdes norr om byn och ytterligare en bro byggdes över Hörbyån. Denna sträckning innebar ingrepp i slottsmiljön och att arrendatorsbostaden, Willan kallad, revs.

Riksvägen har alltid haft stor betydelse för Osbyholm och dess utveckling och den har under årens lopp haft olika namn och nummer

- Riksfyran fram till 1962
- Riks 15 1962 – 1980
- E66 1980 – 1992
- E22 1992 -

Laga skifte

Bild 2. Ousby by vid tiden för Laga skifte 1849. Nästan alla gårdar på bilden är sedan dess flyttade eller rivna

Laga skifte genomförs 1849 baserat på ”Karta öfver ägora till Ousbyholms Säteri med Ousby by uti Hörby Socken och Frosta Härad”. Skifteshandlingarna upptar 24 fastigheter och samtliga ägs av bröderna Johan August von Seth och Carl Gustaf von Seth på Ousbyholm. Den sammanlagda arealen som berördes var 1500 tunnland.

Enligt kyrkböckerna har Ousby vid denna tidpunkt ca 250 invånare och därutöver är ca 80 personer skrivna på Ousbyholms gods. Således hade byn ca 330 invånare.

Av skifteshandlingarna framgår att av byns 24 fastigheter är 15 arrendegårdar under Ousbyholm och 8 torp eller gatehus bebodda av torpare, smeder, timmermän etc. samt 1 kvarn.

De gårdar som flyttas ut till den mark de tilldelats mellan Osbyholm och Hörby var Ådalen nr 13, Karlslund nr 10, Nytorp nr 8, Heåkra nr 7 samt nr 2 som tilldelats mark öster om Heåkra. Kan nr 2 avse Klockaregården?

Samtliga dessa gårdar var ursprungligen belägna uppströms Hörbyån sett från den gamla bron och belägna på båda sidor om ån.

Nedströms bron och även här på båda sidor om ån, fanns mindre gårdar och fastigheter som ej skiftades, flertalet av dessa är sedan länge rivna men kvar finns bl.a kvarnen och Ahlbecks torp.

Ousby by var därmed i princip försvunnen i ca 50 år tills järnvägen anlände och Ousby by gick en ny framtid till mötes men nu under namnet Osbyholm.

Järnvägen

Bild 3. Osbyholms stationshus

År 1897 invigs järnvägen mellan Hörby och Eslöv efter mer än 50 år av diskussioner och utredningar.

Dessförinnan hade järnvägen mellan Hörby och Höör invigts 1882 samt mellan Hörby och Tollarp 1886. Därmed fanns det en järnvägsförbindelse både med Kristianstad och Malmö och under en period gick det direkttåg med restaurangvagn på denna sträcka.

I och med att Osbyholm får järnvägsstation blomstrar byn upp och det inleds en utveckling av näringslivet i Osbyholm, som man dittills ej hade kunnat tänka sig.

Efter några år har Osbyholm timmeraffär, två livsmedelsaffärer, två kaféer, smedja, körskola, mejeri,

cementgjuteri, snickeri, rörledningsfirma och utbyggnaden av samhället tar fart.

Stationen blev en samlingsplats i byn. Här fanns ett postkontor som skötte postförsändelser och postpaket. Det fanns ett stickspår till ett godsmagasin för det större godset.

Järnvägen innebär också ett uppsving för sockerbetsodlingen i trakten när det nu var möjligt att transportera betorna direkt till sockerbruket. För att underlätta lastningen byggdes ett separat stickspår med betvåg och eldriven lastanordning

Det sista personförande tåget går den 27/5 1967 och sedan början på 1960-talet hade ångloken ersatts med rälsbussar.

Stationsbyggnaderna rivs under 1980-talet och området är nu bebyggt med radhus.

Herrgårdarnas mejeri

Bild 4. Mejeriet i Osbyholm

Omkring 1895 bildas ett andelsmejeri dit mjölken levereras av herrgårdarna i Ousbyholm, Sextorp, Fulltofta och Lyby samt från en del egnahem som hade börjat byggas väster om Osbyholm. Mejeriet levererar både smör och ost till kunder i Skåne och en del exporterar till Tyskland , England och Italien.

År 1939 går Herrgårdarnas mejeri upp i Hörbyortens Mejeriförening och fastigheten köps av Nils Frick som anpassar lokalerna till det cementgjuteri han nyligen hade startat.

Smedjan – Edvin Åberg en uppfinnare

Edvin Åberg (1892-1982) var gårdssmed på Ousbyholm fram till 1923 då han byggde sin egen smedja och bostad vid Hagadalsvägen. Där kom verksamheten att avsevärt utvecklas under de kommande åren.

Installation av värmeledningar kom att bli något av hans specialitet men även uppfinningar såsom potatisharpor och självsmörjande hjul för plogar såg här dagens ljus. Edvin såg behovet av bättre traktordvagnar och byggde därför många sådana vagnar med axlar och hjul från begagnade personbilar.

Edvin är företagsam och köpte delar av Vissmossen i akt och mening att ta upp torv, vidareförädla denna och sälja såsom bränsle. Maskinerna konstruerar han själv och tillverkar dem i smedjan i Osbyholm. Verksamheten sysselsatte ett 30-tal personer och torven levererades bl.a till Malmö för uppvärmning av bostadshus.

Korgar av ståltråd blir också en stor framgång. Åbergs lastbil rullade regelbundet till Hörle i Småland för att hämta hem hela lass med ståltråd till smedjan i Osbyholm där korgarna

tillverkades. Denna tillverkning flyttar Åberg 1949 till en egendom han köpt i Åker i Småland eftersom det där fanns god tillgång på elkraft vilket var en bristvara i Osbyholm.

Åberg inser tidigt att med den ökande bilismen skulle behovet av bensin öka. Därför bygger han 1933-34 ett bensinmagasin i Osbyholm varifrån han distribuerar bensin och fotogen till det ökande antalet bensinmackar i bygden. Bensinen hämtade Åberg i Helsingborg och det kunde bli flera turer per dag för att tillgodose en ökande efterfrågan.

År 1949 säljer Edvin Åberg smedjan till Erik Johnsson.

Rörledningsfirman levde dock vidare ända in på 2000-talet genom Åbergs Rörtjänst som drevs av barn och senare av barnbarn.

Tegelbruket

Enligt en tidningsartikel, som troligen är från början på 1950-talet, finns omnämnt ett tegelbruk som skall ha legat intill norra åstranden ovanför kvarnen. Tegelbruk etablerades för det mesta i närheten av en lertäkt. Kan det ha funnits en lertäkt i närheten?

Bränneriet

Omkring 1825 föll spannmålspriserna vilket gjorde att många herresäten i Skåne kompenserade detta med brännvinsbränning. Även på Ousbyholm brändes stora kvantiteter brännvin. I litteraturen finns t.ex nämnt en last brännvin om 1000 kannor (2667 liter) som skulle transporteras sjövägen från Malmö till Stockholm. Lasten

bestod av ”svenskt brännvin av Ousbyholms egen tillverkning”.

Kyrkoherde Wieselgren i Västerstad, som hade börjat sin väldiga kamp för nykterheten, tyckte helt säkert att brännvinstillverkningen på Ousbyholm och andra herresäten var en olycklig väg ut ur en ekonomiskt svår tid.

Torpen

Av dokumenten från Laga skifte framgår att det troligen fanns 5 torp i byn där torparen hade ett arbetskontrakt med Ousbyholms Säteri. Av bevarade torparkontrakt framgår att torparen fick bruka marken för eget behov mot att han utförde dagsverken åt Säteriet. Antalet dagsverken kunde ofta vara 100–150 dagar per år och därutöver skulle 10–20 kvinnodagsverken utföras under Säteriets skördedagar.

För odling av åkern och grödans inbärgning kunde torparen använda sig av gårdens dragare dock endast efter tillåtelse från gårdens befäl.

Oskar Nords torp

Bild 5. Oskar Nords torp

Torpet ligger vid ån strax uppströms den gamla stenvalvsbron på marken till Ousby 13 även benämnd Ådalen. Under större delen av familjen Nords boende i torpet tillhörde marken (Ådalen) Johan Svensson. Idag äger Per Erik Andersson Ådalen och även torpet. Han har restaurerat och renoverat torpet till dagens skick. Torpet användes under en del år av scoutrörelsen efter att Oskar hade flyttat.

I dag utnyttjar Byföreningen marken till majbål.

Oskar Nord (1882 – 1955) kom med sin familj från Gudmuntorp till Osbyholms Säteri den 13 januari 1909. Oskar

var gift med Maria (1881-1920) och han var fördräng på Osbyholms gård.

De hade de gemensamma barnen Agnes (1906 – 1996), Gunnar (1909 – 1983), Astrid (1911 – 1977), Margit (1914 – 2001) och Carl Einar född 1913 som dog i späda ålder.

Eftersom Maria dog i unga år fick Agnes hjälpa sin far och ta hand om småsystkonen.

Agnes utbildade sig till lärarinna och arbetade i många år som sådan i Östra Frosta skolor, bland annat i Hellmanarp och Osbyholm. Hon var gift med Hilding Johansson (1903 – 2006) även kallad 100 Hilding eftersom han hade telefon nr 100 i sina verksamheter som ägare av bland annat Taxirörelse och Vulkverkstad. Agnes var av någon okänd anledning kallad Filippa i folkmun och av sina elever.

Som jag minns så var Oskar en mycket snäll och hjälpsam man. Han hjälpte till hos många i bygden. Oskar var i folkmun kallad slaktare Nord eftersom han utförde slakt av grisar till de flesta småbrukarna på orten. Han bodde kvar i torpet ensam sedan hustrun hade avlidit och barnen hade flyttat ut. Han hade inga bekvämligheter och moderniteter så när pensionärshemmet hade byggts flyttade han in där. Oskar var sedan många år tillbaka ägare av ett jaktgevär och jagade småvilt och skadedjur hos många småbrukare och boende i Osbyholm. Detta var hans stora intresse. Emellertid tyckte inte de äldre damerna på hemmet om detta eftersom han ibland hade tagit sig en gök. Kommunen ville ta ifrån honom geväret.

Oskar förvarade annars sitt gevär hos min far i ett vagnsgarage på Osby 12. Han hade även ett skåp i vårt uthus där han förvarade sina slaktredskap. Oskar var ofta behjälplig på gården hos oss med diverse arbeten och belöningen var att

mor bjöd på middag mm samt att far bjöd på gök. I slutet av september 1955 kom han hem till oss en dag när vi plockade potatis och hängde sitt gevär i vagnsgaraget. Han ville även taga adjö av oss eftersom han inte orkade leva längre på grund av att han inte fick ha sitt gevär. Den 30 september 1955 använde han sin slaktmask och tog sitt eget liv.

Berättat och skrivet av Kurt Persson född på Osby 12.

Gustav Nordhs torp

Fastighetsbeteckning Ousby 6 (28) ca 7,5 tunnland.

Torpet revs i början på 1960-talet och en villa byggdes med adress Hagadalsvägen 5.

Gustavs far, Anders Nordh (1865-1950), var torpare under Ousbyholm.

När Anders på grund av hög ålder inte orkade fullgöra sina dagsverken, gick sonen Gustav (1891- 1965) i hans ställe till gården och arbetade.

Gustav övertog sedermera arrendet efter sin fader och 1938 fick han friköpa torpet för 8000:-. Han drev det sedan tillsammans med sin maka Amanda (1888-1960) till 1953, då kommunen skrev kontrakt med makarna Nordh om att för 21 000:- få övertaga äganderätten till torpet för att på marken uppföra ett pensionärshem.

Makarna Nordh bodde kvar på torpet till 1960, då Amanda dog. När Gustav blivit ensam, flyttade han in på pensionärshemmet. Han dog den 15 mars 1965.

Malmstorp

Bild 6. August Malms torp

Fastighetsbeteckning Ousby 5:1

Adress Osby 3515

Ousby 5 inkluderar även Ousby 9 och Ousby 21. Dessa var mindre fastigheter som gränsade till Ousby 5. Ousby 9 var gårdssmedja och här startades också byns första skola.

På 1890-talet när järnvägen kom till byn togs delar av Ousby 9 och 21 i anspråk för järnvägen. På 1950-talet kom riksvägen att dras parallellt med järnvägen och ytterligare mark togs i anspråk från Ousby 9 och 21. Huset på Ousby 9 fanns kvar in på 1900-talet men brann ner efter att gnistor från ett ånglok antänd halmtaket. Rester av Ousby 9 och 21 finns fortfarande

kvar i form av breda stenagärden där stenen från husen har lagts upp för att frigöra åkermark på Ousby 5.

Det blivande torparparet August (1882-1962) och Johanna Malm (1884-1956) flyttar år 1908 från Hörby in på torpet Ousby 5 med sina två döttrar Edit f.1905 och Ebba f.1906 Paret var inte helt obekanta med Osbyholm eftersom de något år tidigare hade träffats på Ousby 10, Karlslund.

Av ett bevarat arrendekontrakt framgår att August var skyldig att årligen utföra 113 dagsverken på Osbyholms säteri och Johanna skulle utföra 10 dagsverken per år. Mot detta fick de bruka den jord som tillhörde torpet vilket var ca 5 tunnland eller 2,5 ha. För detta ändamål fick de använda säteriets hästar och redskap.

August var huggedräng vilket innebar att han tillverkade och reparerade allehanda träredskap. Den mesta tiden gick nog åt för bolstervagnar med tillhörande vagnshjul.

Ytterligare barn som kom att se dagens ljus på detta torp var Ellen f.1909, Gunni f.1911, Harald f.1914 och lillebror Ivan f.1916.

Livet var säkert strävsamt för August och Johanna. Samtidigt fanns det en trygghet i en ganska säker försörjning genom kontraktet med Säteriet och tillgången till en bit mark som räckte för att förse familjen med de nödvändiga basmatvarorna såsom mjölk, ägg, kött, potatis, spannmål och grönsaker.

Det första kontraktet undertecknades 1910 och sedan förnyades vart femte år fram till 1938 då säteriets ägare Anna Trolle sålde torpet till August och Johanna för 5000:-.

De påbörjade omgående en förbättring av huset genom att byta ut halmtaket till tegelpannor. Nu var detta för en torpare en kostsam affär som därför genomfördes i två etapper. Därför ligger det Veberöds tegelpannor på södra sidan och Börringe pannor på den norra sidan.

Vidare kom det elektricitet i huset vilket innebar en betydlig förenkling av det dagliga arbetet både i bostaden och i stallet

I mitten på 1950-talet insjuknade Johanna och avled 1956. August, som nu var över 70 år, avvecklade jordbruket och 1961 flyttade han in på det nybyggda ålderdomshemmet Hagadal i Osbyholm. År 1962 avled August och nya krafter tog vid när sonen Ivan med hustrun Helvig övertog torpet 1963.

Anders Ahlbecks torp

Bild 7. Anders Ahlbecks torp

Fastighetsbeteckning 27:3

Adress Slottsvägen 21

Anders Ahlbeck (1870-1954) var kusk och arbetskarl på Osbyholms gård och fick brukanderätten till torpet år 1900. Ett kontrakt beskriver i detalj alla Anders skyldigheter samt hans få rättigheter som torpare.

Anders tycks ha haft ett särskilt förtroende hos gårdsfolket.

När det var dags att samlas för att gemensamt utföra större sysslor på gården, såsom skördearbete, hade Anders i uppgift att befordra budning till övriga gårdens torpare.

Fastighetsbeteckningen 27:3 indikerar att Ahlbecks torp har avstyckats från Kvarnen nr 27. Det är oklart hur mycket jord som tillhörde torpet.

Kvarnen

Bild 8. Kvarnen i Osbyholm

Kvarnplatsen uppges ha anor från 1100-talet.

Omkring år 1715 finns det både såg- och mjölkvarn här. Sågen, som låg intill ett gatuhus benämnt Kämparhuset, var belägen invid det norra dämnet och återfinns på Laga

skifteskartan från 1848. Förutom att fungera som såg skötte man här också översilningsbevattningen av en äng som låg mellan den norra rasbranten och ån.

År 1850 uppfördes dagens kvarn och i samband med dessa arbeten rev man Kämpahuset och sågen samt rensade dammen.

Redan vid sekelskiftet 1900 moderniserades kvarnen och två turbiner sattes in.

År 1912 investerades det ytterligare i ny utrustning och Knut Pålsson anställdes för att sköta de nya maskinerna. Samma familj äger fortfarande kvarnen.

I kvarnen fanns en generator som levererade el till slottet från 1917, man hade också en råoljemotor ifall vattnet tröt. Fram till 1927 ägdes kvarnen av Osbyholms gods, men detta år köptes kvarn, damm, inventarier och ett markstycke längs den norra åsidan av Knut Pålsson för 40 000 kr.

Bostadshuset på tomten bredvid byggdes av Knut Pålsson och stod färdigt 1935.

År 1945 moderniserades kvarnen ytterligare genom att tre nya turbiner installerades. Till kundkretsen hörde gårdar i Osbyholm, Lyby, Fogdarp, Fulltofta, Högseröd, Sebbarp, Västerstad, Köinge med flera. Man levererade även till spannmålsfirmorna Lindqvists och Holm i Hörby samt Sigfrid Olssons i Osbyholm.

År 1955 övertogs kvarnverksamheten av Knut Pålssons son Nils-Åke Pålsson. Som komplement till den övriga kvarnverksamheten såldes nu fodermedel och bränsle.

På 1970-talet valde man att trappa ned och kvarnverksamheten tog slut i mitten av 1980-talet.

Elproduktionen fortsatte fram till 2018 då Länsstyrelsen beslutade att den skulle stoppas.

Affärerna

I Osbyholm fanns 2 affärer, Björklunds affär som övertogs av Allan Andersson samt Sigfrid Olssons affär som övertogs av sonen Kurt Bergknut och sedan såldes till Bengt Hansson

Björklunds affär var en mindre butik med ett begränsat sortiment. När affären blev till salu 1956 köpte Allan Andersson butiken och genomförde en rad moderniseringar och affären blomstrade upp. I slutet på 1960-talet ville Allan och Britt trappa ner verksamheten. Butiken stängdes och en livligt frekventerad kiosk med varm korv och konfektyrer öppnades.

Bild 9. Sigfrid Olssons nyinköpta lastbil

Bergknuts affär. Sigfrid Olsson köpte tomten 1906 av Ousbyholms AB i akt och mening att där bygga en lanthandel.

Senare samma år kunde affären invigas. Detta var en lanthandel som tillhandahöll det mesta av vad befolkningen i bygden behövde såsom fotogenkannor, lyktor, tjuder, rep, verktyg etc.

Efter ett antal år utökades affären även med en enkel bensinmack.

År 1939 kunde Sigfrids son, Kurt Bergknut överta affären. Efter några år hade verksamheten ökat så pass att en utbyggnad av affärsytan gjordes 1947.

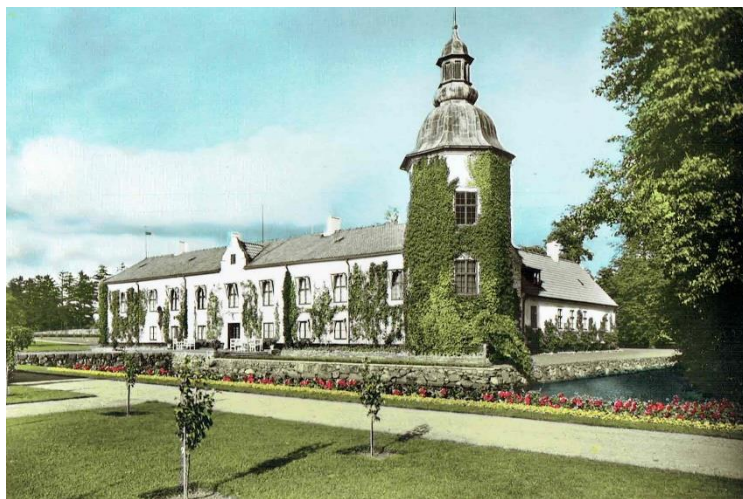
Kurt Bergknut lät även bygga en andelsfrys på tomten omkring 1950. Osbyholmsborna kunde här hyra ett frysack för en ringa penning. I takt med att kyl och frys blev en del i

den moderna köksinredningen försvann behovet av en andelsfrys och efter några år kunde den läggas ner.

På tomten hade Bergknut även inrättat en mangelbod dit Osbyholmsborna kunde komma för att mangla sin tvätt för en mindre summa. Mangeln var en tung pjäs av typen stenmangel och det krävdes både försiktighet, styrka och uthållighet för att sköta denna mangel.

År 1984 övertog Bengt Hansson affären, som nu hette Osbyholms Lanthandel. Verksamheten expanderade och 1990 kunde en tillbyggnad invigas. Till slut blev konkurrensen från andra butiker för svår och affären lades ner.

Ousbyholms slott och gods

Bild 10. Ousbyholms slott

Ätterna Saxtrup och Skalder innehar Ousbygård i nästan 200 år från 1405 till 1595. Denna gård låg troligen ett hundratal meter öster om det nuvarande slottet där rester av en byggnad med ansevärd dimensioner har påträffats. Detta kan vara rester från den medeltida Ousbygård som först nämns 1405, då Peder Jensen av ätten Saxtrup var ägare.

Familjen Ramel innehar Ousbyholm i ca 85 år från år 1599 till 1684.

Under svensk-danska kriget 1643–1645 lär svenskarna ha bränt ner den gamla herrgården i Ousby, varför Lena Ramel på en holme i Ringsjön lät bygga en större och förnämligare gård, som hon kallade Ousbyholm

Tanken var att här kunde man bättre försvara slottet mot stråtrövare och snapphanar, vilket under detta oroliga århundrade utgjorde en ständig fara.

Man skall också ha i åtanke att vid denna tidpunkt gick Ringsjöns strandlinje strax väster om slottet men genom en sänkning av vattenståndet i Ringsjön år 1883 med 1,5 meter hamnade strandlinjen något hundratal meter längre västerut.

Ousbyholm säljs till Olof Nilsson i Engelholm 1684 som 1688 säljer det vidare till Cornelius Thijsen Ankarstierna. Denne säljer Ousbyholm till Alexander Cock.

Familjen Cock äger slottet i 81 år mellan 1697 och 1778. Lagmannen Alexander Cock var av gammalpommersk rådsherresläkt.

Vid sin död 1712 lämnade han egendomen i arv till sina tre brorsöner sekreteraren Carl Anton Cock, hovrådet Herman Cock och justitierådet Georg Cock, vilka bodde på godset och brukade det gemensamt.

Av dessa var det endast justitierådet Georg Cock som var gift och hans son Georg Christian Cock kom år 1752 att överta Ousbyholm.

Omkring 1750 genomgick det mer än 100-åriga slottet en stor och säkerligen nödvändig restaurering. Väderflöjeln på den norra gaveln, då på slottets tornspira, bär årtalet 1750 och vittnar om denna.

År 1765 blir Cock även gästgivare genom köpet av gästgivargården i Hörby av Gudmund Sager för 10 000 daler.

Efter Georg Christans död sålde hans arvingar Ousbyholm år 1778 till Rudolf Hodder Stjernswärd.

Cockarna ägnade också sina omsorger åt jordbruket och trädgården. Ousbyholm bör sålunda ha varit i gott stånd då gården 1779 övergick i landshövding Per von Seths händer.

Släkten von Seth är ägare till Ousbyholm i 118 år under perioden 1779 -1897

Landshövding Per von Seth, som var ingift i släkten Cock, återköpte genom arvsrätt Ousbyholm år 1779.

Per von Seth övertog ett gods som var ett av de största i Skåne och värderades till 30 000 daler.

Ousbyholm hade mark i sex kyrksocknar. I Hörby ägde man nr 1, där Hörby kyrka och gästgivargården var belägna, samt Hörby nr 4 och 16 med gästgivarkvarnen och ett gatuhus. Under hans ledning utökades marken ytterligare med bland annat Lyby säteri och nästan alla gårdarna i Råby by. Som

belöning för sina förtjänster erhöll han år 1796 av Kungl. Maj:t rätt att bära titeln landshövding.

Sedan Per von Seth dött barnlös 1810, tillträdde 1812 hans adoptivson Johan Boman, adlad von Seth.

Om honom heter det att han var en av Skånes mest ansedda godsägare, känd för sin klokhets, arbetsförmåga och stora hjälpsamhet. Detta medförde emellertid att den egna gården "föga förkovrades".

Johan von Seth hade ett gott hjärta och ställde upp för alla som bad om hans hjälp. Vid hans död 1834 sade en av hans vänner att ingen på orten visste hur man skulle kunna reda sig utan honom.

Ousbyholm utökades ytterligare när Johans änkefru Lovisa Sofia von Seth år 1838 köpte sitt fädernehem, säteriet Åkersberg i Höör. Hemmanen nr 5 och 19 Höör, vattenkvarnen Brännemölla och hemmanet nr 5 Jularp. Samma år förvärvade hon rusthållshemmanet nr 12 Hörby. Vid boskiftet efter henne år 1847 tillöser sig de två äldsta sönerna Carl Gustav von Seth och Johan August Seth Ousbyholms gods.

Slottet var då i behov av en reparation och dessutom en utbyggnad för att kunna hysa två familjer. Detta skedde 1853, då byggnadens mittparti försågs med en tredje våning med platt, balustradkantat tak. Även tornet höjdes och fick en övervåning i nygotisk stil med spetsig spira.

Genom nyodlingar under deras tid, tillfördes en ökning av åkerarealen från 600 till 1800 tunnland. Kring sekelskiftet kommer bröderna von Seth i ekonomiska bekymmer och 1897 bildas Osbyholms Jordbruks AB, som

sålde delar av egendomen och på så sätt uppstod flera av gårdarna västerut.

Det som var kvar av godset såldes 1915 till Gustaf Lecke.

Anna Trolle köper Ousbyholm av Gustaf Leche och äger slottet i 8 år 1931–1939.

Under hennes ägo restaurerades slottet till nuvarande utseende. Härvid nedtogs den av von Setharna uppförda takvåningen och tornets överdel omformades och försågs med en kopparhuv i renässansstil.

Anders Jahre norsk skeppsredare äger Ousbyholm i 45 år 1939-1984. Jahre (1891-1982) var en norsk skeppsredare som drev valfångst, tankerverksamhet, passagerartrafik och industriverksamhet.

Han började 1918 intressera sig för valfångst, och gick i spetsen för dess utveckling och han var den förste som byggde stora havsbaserade kokerier med rationaliserad drift.

Under denna tid står slottet mestadels obebott eftersom Jahre enbart använde slottet såsom jaktlott där bl.a. fasanjakter arrangerades med ett flertal prominenta gäster såsom norska och svenska kungligheter, ministrar och näringslivstoppar. Jordbruksmarken arrenderas under denna period av släkten Bengtsson som bodde i arrendatorsbostaden, Willan kallad.

Norsk TV har gjort en TV serie baserad på boken ”Eventyret Anders Jahre” av Alf R. Jacobsen. Programmen är tillgängliga på internet.

Anders Tuvehjelm med familj bor och verkar på Ousbyholm sedan 1984

Årtal	Ägare till Ousbyholm
1405	Peder Jonsen Saxtrup
1438	Hans son Mogens Pedersen Saxtrup och dennes svåger Klemet Skaldre. Den sistnämndes son Björn Klemetsen Skaldre Hans dotter Anne Björnsdatter Skaldre gift med Sören Truedesen Saxtrup Deras son Björn Sörensen Saxtrup gift med Magdalene Bildt
1595	Lene Tagesdatter Thott, änka efter Henrik Jensen Brahe
1599	Deras dotter Else Henriksdatter Brahe gift med Henrik Ramel
1619	Deras dotter Lene Ramel, ogift. Hennes brorsbarn Anne och Ove Ramel
1684	Genom köp Olof Nilsson
1688	Genom köp Amiral Cornelius Thijsen Ankarstierna
1697	Genom köp Alexander Cock gift med Christina Cronström, barnlösa.
1712	Hans brorsöner Carl Anton Cock, ogift; Herman Cock, ogift; Georg Cock gift med Margareta Beata von Engelbrechten.
1746	Den senares son Georg Christian Cock gift med Elsa Christina Beck-Friis och dotter Maria Catharina Cock gift med Nils Tigerschöld samt sen kvarlevande farbroderen Herman Cock.
1752	Ovannämnde Georg Christian Cock
1778	Genom köp Rudolf Hodder Stjernswärd
1779	Genom bördsrätt Per Hultgren, adlad och adopterad von Seth gift med Maria Lovisa Cock
1810	Hans änka Maria Lovisa Cock
1812	Hans adoptivson Johan Boman, adlad och adopterad von Seth gift med Lovisa Sofia Cronacker.
1834	Hans änka Lovisa Sofia Cronacker

1847	Deras söner Carl Gustav von Seth, ogift; Johan August von Seth
1870	Johan August von Seth gift med Virginia Dorothea Elisabet Spens.
1886	Deras söner Carl Gustaf Johan von Seth och Carl Fredrik Edvard von Seth
1897	Genom köp Ousbyholms Jordbruks AB
1915	Genom köp Gustaf Leche
1931	Genom köp Anna Trolle
1939	Genom köp Anders Jahre
1984	Genom köp Anders Tuvehjelm

Skolorna

Bild 11. Ousbyholms skola

Första skolan inrättas 1863 i smedjan på Ousby 9, som låg ett hundratal meter öster om järnvägsbron vid Ousbyholm och strax norr om järnvägen. En del av huset utgjordes av gårdssmedja och det ägdes av Johan August von Seth. Hyran var 25:- om året, men von Seth skänkte tillbaka denna summa såsom löneförbättring åt den tjänstgörande läraren. Huset

brann ner 1917 och enligt hörsågen var det gnistor från ett passerande ånglok som antände smedjan/skolan.

Ny småskola. Redan 1884 byggs ny småskola, vilken säkert var modern för sin tid. Byggnaden innehöll skolsal och ett litet samlingsrum för skolbarnen samt bostad om två rum och kök åt lärarinnan. Köket var utrustat med bakugn och öppen skorsten och hade tegelgolv.

Byggkostnaden var 3375:-

Omkring 1900–1910 började utstyckning av småbruk från Osbyholms gård. Många unga familjer flyttade in och barnantalet steg kraftigt. 1912 fanns det 42 barn i småskolan, 1913 hade antalet stigit till 54 och sedan kom det att hålla sig omkring 50 de följande åren.

Ny folkskola. År 1916 byggs en ny folkskola i Osbyholm och den innehöll skolsal med samlingsrum, gymnastiksal och sal för träslöjd samt bostad åt folkskolläraren

Byggkostnad 21950:-

Grisahus tillkommer. År 1919 byggs ett grisahus på skoltomten och folkskolläraren får därmed möjlighet att dryga ut den magra lärarlönen genom att hålla hushållsgris och höns.

Byggkostnad 2000:-

Av de lärare som verkat i Osbyholms skola kan bl.a följande omnämnas:

- Hans Henriksson var lärare år 1863 till 1871. Han var byns förste skollärare då skolan var inrymd i smedjan på Ousby 9. Tilläggas kan att Hans var född på Ousby

8 år 1837 och han flyttade senare till Edenryd där han fortsatte sin lärargärning i många år.

- Lars Hansson var Osbyholm trogen i hela 40 år från 1916 till 1956
- Eva Nilsson var småskollärlarinna år 1924-1962
- Agnes Nordh var lärarinna 1956 till 1969. Hon var född på Oskar Nords torp år 1906.

Bastun stod klar 1938 och hade uppförts på initiativ av Osbyholms Bastuförening.

År 1950 övertas bastun av kommunen och 1952 upplöstes Bastuföreningen. Behållning skänktes till den nybildade Vägbelysningsföreningen.

Skolan utnyttjade badet 1 dag i veckan och allmänheten hade tillträde under kvällen

Osbyholms Idrottsförening bildas i början av 1940-talet och idrottsplatsen låg på åkern till höger om vägen som leder ner till Ringsjöstrand.

Föreningen organiserade både terränglöpning och friidrott. Dessutom hade man ett eget fotbollslag, Osbyholms IF. Materialet för dessa övningar förvarades i fiskare Grönvalls fiskebod som låg strax intill. Osbyholms IF fick också bidrag till gymnastikredskap. Dessa kom i många år att användas i gymnastiklektionerna på Osbyholms skola.

Konstnären Christian Kruse (1876-1953)

Bild 12. Konstnären Christian Kruse

Konstnären Christian Kruse med hustrun Marya bodde i Osbyholm på gården Bräcke där de hyrde ovanvåningen mellan 1934 och 1947. Här hade Kruse bosatt sig efter många och långa utlandsvistelser.

Han behöll många av sina kontakter, och han fick stora framgångar på utställningar utomlands. Samtidigt blev han en känd gestalt i sin hembygd.

Paret skilde sig från ortsbefolkningen. De var lite bohemartade. Äldre bybor har berättat att när Kruse gav sig ut för att leta lämpliga landskapsmotiv kunde paret ses med

Kruse i spetsen och hustrun Marya bakefter bärande på staffli och målarattiraljerna. När paret hade flyttat in till Hörby 1947 lämnade Kruse spår efter sig i form av färgrester som trampats ner i trägolvet där han färdigställt sina alster.

Under sin tid på Bräcke i Osbyholm, den plats och bostad som var idealisk för hans yrkesutövande, utförde han en del av de verk som idag representerar honom på olika muséer i Europa.

Kruse kom att bli mer känd som en europeisk konstnär än som svensk konstnär.

En staty över Christian Kruse är rest i Ringsjöparken, Hörby.

Författarinnan Christina Nilsson (1876-1962)

Bild 13. Ousby 11 Kungahuset

Christina växte upp i Osbyholm under torftiga förhållanden som dotter till stataren Nils Svensson (1823-1909) och Kerstina Persdotter-Palm (1827-1894) vilka bodde på ett torp Ousby 11 (Kungahuset) som omfattade åtta tunnland (knappt 4 hektar) och ägdes av Ousbyholm.

Något liv i lyx blev det knappast för familjen, vars boendemiljö inkluderade jordgolv och torvtak. Christina blev det enda i Sverige kvarlevande av Nils och Kerstinas barn. Tre av dem dog i unga år medan Nils, Elna, Per, Anna och Jöns samtliga utvandrade till Amerika och tog sig efternamnet Palm.

Christina Nilssons litterära intresse väcktes redan i barndomen och tidigt i skolan började hon skriva egna berättelser.

År 1905 utgavs debutsamlingen *Från Skånebygder*, som åskådligt och inträngande beskriver statarnas, torparnas och fattigböndernas hårda levnadsvillkor.

Därefter följde en rad noveller och romaner.

Det förtjänar också att omnämnas att Christinas döttrar Renée och Disa senare skulle bli rikskända för sina framgångar i korrespondensschack

Christinas bror **Anders** (f. 1863) avled 1874 efter ett vådaskott vid en kunglig rävjakt på Ousbyholms ägor. Såsom en ringa kompensation för den förlorade sonen skall enligt sägnen Johan von Seth då ha skänkt Ousby 11 till familjen Nilsson. Därav namnet Kungahuset.

Källor

- 1) **Frosta Härad's historia från 1944** skriven av Gottfrid Björkelund
- 2) **Osbyholm, herrgården, torpen, människorna och samhället** skriven av Ernst Åkesson år 1983.

- 3) **Slott och herresäten i Sverige, Skåne del 1** skriven av Einar Hansen år 1966
- 4) **Skolorna i Östra Frosta** skriven av Ernst Åkesson år 1986
- 5) **Från min horisont** skriven av Ernst Åkesson år 1995
- 6) **Får jag presentera Osbyholm del I?** Skriven av Ernst Åkesson år 1996
- 7) **Får jag presentera Osbyholm del II** skriven av Ernst Åkesson år 1997
- 10) **Hörby genom tiderna** skriven av Per Gunnar Mörck
<http://www.gammalstorp.se/PerGunnar.htm#H%C3%B6rby%20genom%20tiderna>
- 11) **Hörby i äldre tider** skriven av Per Gunnar Mörck år 1987
<http://www.gammalstorp.se/PerGunnar.htm#Meny%20H%C3%B6rby%20i%20%C3%84ldre%20Tider>
- 12) **Osbyholms kvarn** utdrag ur utredning gjord av Länsstyrelsen
- 12) **Christian Krusesällskapets skrift** serie 2 skriven av Jan Giertz m.fl från 1990-talet
- 13) **Wikipedia** Christina Nilsson författare
[https://sv.wikipedia.org/wiki/Christina_Nilsson_\(f%C3%B6rfattare\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Christina_Nilsson_(f%C3%B6rfattare))
- 15) **Lantmäteriet**
<https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/12-h%C3%B6r-70/00033d4o/lm12/REG/12-h%C3%B6r-70/Laga%20skifte>

16) Ousbyholms Gods hemsida

<https://ousbyholm.se/>

17) Man har ju lite minnen skrivet av Charley Nilsson år 2001

<http://vindogatan62.se/wp-content/uploads/2013/08/Man-har-ju-lite-minnen-Primo-pdf-2013.pdf>